

BİR TÜZEL KİŞİ OLARAK TAHT*

Frederic W. Maitland**

Çev.: Ar. Gör. Ülker Yükselbaba***

'Yapay kişilerin en büyüğü, siyaset bakımından ifade edersek, devlettir. Devlet ve resmi başkanına (titular head) resmi olarak ne ölçüde yapay kişi gibi davranıldığı veya böyle olup olmadığı her ulusun (commonwealth) hukuki kurumları ve teamüllerine bağlıdır. İngiltere'de biz şu anda Tahtın bir tüzel kişi olduğunu söylüyoruz: Kral ölünce sağladığı barışın da kendisiyle birlikte öldüğü ve "gücü yeten herkesin bir başkasını soyduğu" dönemlerde ise bu, tabii ki böyle değildi¹.'

* Bu makale *Law Quarterly Review* 17 (1901), ss.131-146'da yayınlanmıştır.
** Frederic William Maitland (28 Mayıs 1850 - 19 Aralık 1906) bir İngiliz hukukçu ve tarihçidir. John Gorham Maitland'ın oğlu olan Frederic William Maitland Eton ve Trinity College, Cambridge'de eğitim almıştır, 1872'de ahlak bilimleri (Cambridge Üniversitesi) şeref payesi sınavlarında başkan olarak dikkati çekti, ve bir uluslar arası hukuk Whewell bursunu kazandı. 1876'da baroya (Lincoln's Inn) davet edildi ve alanında usta bir avukat oldu. Fakat en son olarak kendini karşılaştırmalı hukuk bilimine ve özellikle İngiliz hukuk tarihine adadı. 1884'te Cambridge Üniversitesi'ne İngiliz hukuku doçenti olarak atandı ve 1888'de İngiltere hukukları Downing profesörü oldu. Sağlığından dolayı sorunlar yaşasa da, entelektüel kavrayışı, engin bilgisi ve araştırmacılığı onu bir hukukçu ve tarihçi olarak yavaş yavaş ünlü yaptı. Oxford Üniversitesi Tarih Fakültesi Kütüphanesi'nde Maitland Odası bulunmaktadır. Temel eserlerinden şunlar sayılabilir: *Justice and Police* (1885), *Bracton's Note-Book* (1887), *History of English Law* (with Sir Frederic Pollock, 1895; new ed. 1898; see also his article "English Law" in the Encyclopaedia Britannica), *Domesday Book and Beyond* (1897), *Township and Borough* (1898), *Canon Law in England* (1898), *English Law and the Renaissance* (1901).

*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı.

1 Pollock, *First Book of Jurisprudence*, p. 113.

Bu sözcükleri Sir F. Pollock'ın Hukuk İlmî İlk Kitabı isimli eserinden alıntıyorum. Belki bunlar, İngiliz hukukunun bu meraklı acayıplığına, tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisine (corporation sole)^{****}, biraz ilgi çekmeye yardımcı olabilirler. Daha önceki bir çalışmamda bunun tarihi konusunda bir şeyler yazmıştım². Bu garip fantezi kavramın onaltıncı yüzyılda ve 'kilise mülkiyet hukuku' olarak adlandırabileceğimiz bir alanda çıktığını göstermeye çalışmıştım. Bunun, içine kilisenin vakıf arazilerinin şartsız verasetinin (fee simple) koyulabileceği kalıcı bir 'konu'sağlayacağı konusunda, sonradan boş çıkan bir umudu korumuştum. Bu araziler yavaş yavaş hamilikten çıkarılmıştı ve Littleton'ın onları gönderdiği bulutların arasında hoşnut değildiler. Daha sonra Sir William Markby'nin adımlarını izleyerek bu kamu tüzel kişisi kendisinin 'hukuki (juristic) bir kişi'değil doğal bir insan veya yasal (juristic) bir düşük (abortion) olduğunu gösterdiğini söylemeye giriştim.

Tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole), doğduğu yer olan kilisenin alanına hiç girmemiş olsaydı, bugünlerde çok önemsiz olurdu. Açıktır ki, önünde bir geleceği olmazdı ve mezar taşını yazma onuru, zahmetine değmezdi. Ancak maalesef

Bu makalenin temel tartışma konusu olan *corporation sole*'un Türkçe'de tam karşılığı bulunmamaktadır. Kilise hukukunun bir parçası olan *corporation sole*, Reformasyon sonrası İngiltere'nin Katolik Kilise'den ayrılarak Anglikan Kilisesi'ni kurduğunu ilan etmesiyle başında kralın bulunduğu bir tüzel kişiye dönüştü.

Corporation Sole, Black's Law Dictionary'de aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır: Bir *corporation sole* sadece tek kişiden oluşan ve doğal bir kişi olarak kişilerin sahip olamayacağı bazı hukuki yetkiler ve avantajlar verilmek üzere, özellikle süreklilik sağlamak için mirasçılarının hukuken birleştirildiği bir tüzel kişidir. Bu bağlamda İngiltere kralı, bir başpapaz, bir çok ruhani meclis üyesinden farklı olarak bazı yüksek rütbeli papazlar, ve her papaz ve bölge papazı da bir *corporation sole*'dur.

Bouvier Law Dictionary'de *corporation sole* şu şekilde açıklanır: Adının ima ettiği gibi bir *sole corporation*, sadece bir kişiden oluşan, kişi ve mirasçılarının hukuki süreklilik, yani bütün bütün doğal insanlara karşı esirgenen tasarruf hakkına sahip oldukları bir tüzel kişidir. Bu tüzel kişiler Birleşik Devletler'de yaygın değildir. Bu devletler koloni iken, İngiltere kilisesinin dini kurumu, bu konuda İngiltere'de olduğu gibi, dini bir kişilik olarak, cemaatin başkanının mülkleri elinde bulundurması common law'la birlikte kabul edildi; ve böylece tesis edilmiş olan mirasçılarının mülkiyet hakları ne kral hükümetinin lağvetmesiyle ne de devlet yasama meclisinin bir kanunıyla mahrum edilmesiyle ortadan kaldırılamayacaktı. Türk Hukukunda temel olarak tüzel kişiler kamu ve özel tüzel kişiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrımlar *corporation sole*'u karşılamamakla birlikte kamu tüzel kişisinin bazı özelliklerinin benzeşmesi dolayısıyla *corporation sole*'u tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi olarak çevireceğiz.

2

16 *Law Quarterly Review* (1900), pp. 335-354.

Coke'un – veya ilk olarak Coke'un çağında başka bir hukukçunun aklına – şu düşünce geldi ki İngiltere Kralı rahiplerle aynı sınıfa konulmalıdır: İkisi de yapay kişilerdir ve ikisinin de tek kişilik tüzel şahıslar olmaları gerekir.

Devletin kişiselleştirilmesi gerekip gerekmediği veya gerçekten ve doğal olarak bir kişi olarak devletin kişileştirilip kişileştirilemeyeceği ilginç sorular olabilir. İngiltere'de gördüğümüz, en azından sadece yüzeye baktığımızda gördüğümüz, Devletin kişileştirildiği veya Devletin kişiliğinin açık bir şekilde kabul edilmesi değil, ancak (Mr. Gilbert'in operalarından birinden ödünç almak zorundayım) Devletin 'rahipleştirilmesidir.* Bu ustalık gerektiren başarının gerçekleştirilmesinin ardından, az ya da çok açık bir şekilde kendimizi, hukukumuzun Devletin (State) veya Ulusun (Nation) veya Uluslar Topluluğunun (Commonwealth) kişilik veya tüzel karakterini kabul etmediğine ve kralın veya, daha kötüsü, Tahtın bir rahip gibi olmadığını kabul ettiği takdirde böyle bir şeye ihtiyacı olmadığına ikna etmeye çalışıyoruz.

Kral ile rahip arasındaki bu koordinasyonun bütün hikayesini anlatmak uzun sürer, çünkü bizi Orta Çağların hukuk ve siyaset düşüncesinin derinliklerine götürür. Sadece rastgele iki üç noktaya değinilebilir³.

Ortaçağda kral her santimetresiyle(inch) kraldı ve tam da bu sebepten her santimetresiyle (inch) bir insandı ve onun hakkında anlamsız konuşmalar yapılmazdı. Ona ölümsüzlük veya vahdet-i vücut gibi veya hiçbir ölümlünün taşıyamayacağı güçler atfedilmezdi. İsa'nın Vekili olduğu söylendiği takdirde, bunun anlamı gerçekten söylenen şeydi ve tiranlığa doğru giderse şeytanın hizmetkarı olacağını da ekleyebilirdiniz. Ona, kapasitesinden fazla bir şey atfetmek için fazla sebep yoktu. Zaman zaman tahtının hakkı olarak elinde bulunan topraklar ile mirasçısı olmayan ölmüş baronlardan veya boş bir piskoposluktan gelen topraklar arasında ayırım yapmak gerekiyordu. Ancak esas olarak, toprakları onun topraklarıydı ve ulusa vekaletin ortaçağ belgelerinde bulunmayacağı konusunda dikkatli olmalıyız. Sık sık tekrarlanan, kralın 'kendi geliriyle yaşaması'gerektiği talebi durumu bu bakış açısına işaret etmektedir. Bunun herhangi bir dö-

* Çevirenin notu: Burada "kişileştirilmesi" anlamındaki "personified" ile "rahipleştirilmesi" anlamındaki "parsonified" sözcükleri arasında bir kelime oyunu var.

³ Yakın dönemde İngilizce yayınladığım Ortaçağ Siyaset Teorileri'nin (Cambridge, 1900) bir kısmını oluşturan bu yazımın teması konusunda Dr Gierke'nin Genossenschaftsrecht'i fikir verdi.

nemde tamamlanmış bir görüş olduğunu söylemek istemiyorum. Örneğin Edward II. dönemi kilise hukukçularının yaydığı bir kavramı yakaladıklarını, ve kralın tahtının her zaman reşit olmadığını ve bu nedenle *tacını* (corona) *kilise* ile koordine ettiklerini görebiliriz⁴. Ancak İngiliz hukukçular bu tür işlerde iyi değillerdi, kendi kişiliklerinin gerçek olmasını isterlerdi ve kilise toprakları konusunda gördüğümüz, kilisenin (*ecclesia particularis*) bile onlar için bir kişi olmadığıydı⁵. Kral konusunda Yıllıklarda gördüğüm, gerçek bir kişi için, bir Edward veya bir Henry için kesinlikle doğru olmayan çok fazla şeyin onlar için söylenmediği idi.

Diğer yandan, daha sonra, ortaçağ düşüncesi ulusu bir topluluk olarak kavramış ve onu kralın baş olduğu bir vücut olarak resmetmişti. Bu, kapsadığı ve bir şekilde kendisini oluşturan ve daha küçük vücutlara benziyordu. Devlet ve Tüzel Kişilik arasındaki kontrast olarak bakmamız gereken şey, zorlukla görülebilir durumdaydı. 'Kraliyet toprağındaki topluluk', bir kontluk veya kasaba topluluğundan esasta değil daha çok büyüklük ve güçte farklılaşıyordu. Ve *Comitatus* veya kontluğun, *comitatus* veya kontluk mahkemesinde gözle görülür şekil aldığı gibi, ülke de bir parlamentoda gözle görülür şekil alıyordu. Thorpe C. J. 1365 tarihinde, 'herkes parlamentoda ne yapıldığını bilmek zorundadır, çünkü parlamento ülkenin bütün gövdesini temsil eder'demişti⁶. Yıllıklarda okuduğumuz kadarıyla, bir dönem için şu çok mümkün görünüyor ki, hukukçuların tüzel kişilikler veya siyasi organlar konusunda tartışmaya ve kasabayı örneğin kasaba sakinlerinin toplamından ayırmaya başladıkları zaman kesin olarak ülkenin 'çokluğun birleşmesinden oluşan çok kişili bir tüzel kişi'(aggregate corporation) olduğu şeklindeki çok sağlam düşünceye ulaşacak ve bunu formüle edeceklerdir. 1522'de Fineux C. J. bazı tüzel kişilerin kral tarafından, bazılarının papa tarafından, bazılarının ise kral ve papa tarafından birlikte oluşturduklarını söyledikten sonra common law'dan kaynaklanan bazı tüzel kişilerin de olduğunu ve bunun sebebinin 'kralın, lordların ve avamların parlamentosunun bir tüzel kişilik olması'olduğunu ekliyor⁷. Burada hâlâ eksik olan, tüzel kişilik alanının, kamu gücünün taşıyanı olmasının yanı sıra özel hakların 'nesnesi', toprak ve menkul malların sahibi olabileceğinin

4 Placit. Abbrev. p. 339 (15 Edw. II, Northampton

5 16 *Law Quarterly Review* (1900), p. 344.

6 Y.B. 39 Edw. III, f. 7a.

7 Y.B. 14 Hen. VIII, f. 3 (Mich. pl. 2).

kabulüdür. Ve bu, henüz formel olarak hiç atmadığımız adımdır⁸.

VIII. Henry'nin egemeni olduğu siyasi yapı için çizdiği portre unutulmayacaktır⁹:

'Bazı eski otantik hikaye ve kayıtlarda İngiltere ülkesi bir İmparatorluk olarak açıkça ilan ve ifade edilmiştir ve dünyada böyle kabul edilmiştir ve İmparatorluk tahtının şeref ve mülklerine sahip üstün bir Başkan ve Kral tarafından yönetilir. Bu krala her tür ve dereceden insanların dahil olduğu Siyasi Yapı, Maneviyat ve Yeryüzü Mülkleri adına, Tanrı'dan sonra doğal ve mütevazı bir itaatkârlık içinde olmak zorunda ve yükümlülüğündeydi...'

Eski ve yeni düşüncelerin dokunmasıyla haşmetli bir malzeme ortaya çıkar. Bu nedenle, 'manevi yapı'Kral Henry'de doruğuna çıkan 'adı geçen siyasi yapının'bir parçası olarak kabul edilmelidir. Ortaçağın Devlet ve Kilise dualizmi, büyük hükümdarın Roma ile bağlarını koparmasıyla sonunda aşıldı. Leviathan kapağı şimdiden gözlerimizin önünde. Fakat, Hobbes için olduğu gibi, Kral Henry için de, tüzel kişilik yapısının kişiliği, monarşinin başının kişiliğinde yoğunlaşmış ve emilmişti. Onun saltanatında kralın topraklarının ulusun topraklarından, kralın serveti genel servetten, hatta kralın gücü Devlet'in gücünden ayrılmazdı. O zaman kilisenin alanında hazırlanmakta olan tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole) fikri, burada çok işe yarayabilirdi. Bütün İngilizler Kral Henry'ye bağlanmamış mıydı? Kral Henry'nin yapıp ettikleri, hem Ülke hem de Kilise demek olan siyasi yapının yapıp ettikleri değil miydi?

Kralın çeşitli yollarla elde ettiği topraklar hakkında birtakım tartışmalar olduğu kesindi. Henüz 21 yaşına gelmemiş VI. Edward, Lancaster dukalığının bir parçası olan topraklardan feragat ettiğini bildirdi. Bu hareket, kralın reşit olmadan devir yapabileceği doktrinine uygun muydu? Toprak VII. Henry ve 'yasal olarak dünyaya getirdiği erkek mirasçılara devredilmişti.'Bu ona sınırlı bir tasarruf hakkı mı veriyordu yoksa şartsız bir veraset hakkı mı? Siyasi bir yapının başı, mirasçılara sahip olabilir miydi? Bu türden bir kaç dava onaltıncı yüzyıl ortasın-

⁸ Bence John Allen'in anılmaya layık Kralın Öncelik Hakkı incelemesindeki hata, öncelikle çok eski günlerde Halk tasavvurundaydı ve Halk açıkça bir kişi olarak tasavvur ediliyordu: mülkiyetin ve diğer hakların tekil bir "konusu".

⁹ 24 Hen. VIII, c. 12 (Temyiz davalarını kısıtlamak için).

dan kısa bir süre sonra Mahkeme önüne gelmişti. Plowden'in bu dava hakkındaki raporlarında kralın iki 'vücudu' hakkında birçok ilginç tartışmalar bulabiliriz ve bu kadar muhteşem bir metafizik -veya metafizyolojik diyebiliriz- saçmalık gösterisini, bütün hukuk kitaplarımızın neresinde bulabileceğimizi bilemiyorum¹⁰. Ya, bu tür konuşmaların 1550 yılı civarında gerçekten yeniydi, ya da Plowden ortaya çıkıncaya kadar yazıya geçirilmemişti; bunu söylemek kolay değil, fakat Yıllıklar bizim bunu söylememize imkan vermiyor. İki cümle ne demek istediğimi canlandırmanızda yeterli olabilir belki:

'[Kralın], kraliyet mülkleri ve mevkisiyle donatılmış bir doğal vücuda sahip olması ve kraliyet makamı ve mülkünden kendiliğinden ayrı ve ayrışık bir doğal vücuda sahip olmaması ve bir doğal vücut ile siyasi vücuda birlikte ve bölünmez bir şekilde sahip olması nedeniyle bu iki vücut bir kişide birleşmiştir ve bu iki vücut birbirinden farklılaşmaz, tüzel kişilik doğal vücutta, doğal kişilik ise tüzel kişilikte farklı değil tek vücut olur. Doğal vücut, siyasi yapının ona katılması ve birleşmesi ve siyasi kişiliğin makam, hükümet ve kraliyet özelliklerini içermesi nedeniyle ihtişam kazanır ve söz konusu konsodilasyon ile içinde siyasi yapıyı taşır¹¹.'

Şunu da eklemek gerekiyor ki 'bu inanç herkes dürüst ve lekelenmemiş kalmadığı sürece kuşkusuz sonsuza kadar kaybolacaktır.'Ancak bazen karanlığa bir ışık demeti dolar gibi oluyor. Kralın iki yetkisinden biriyle tüzel kişiliğin sadece 'başı'olduğu düşüncesi tamamen yok olmuş değildir.

'Kralın iki gücü vardır, çünkü iki vücudu vardır ve bunlardan biri doğal vücududur... diğeri ise siyasi vücududur ve bunun unsurları tebaasıdır ve kendisiyle birlikte tebaası, Soutcote'un söylediği gibi, tüzel kişiliği oluşturur ve o tebaasıyla kurumlaşmıştır ve tebaası da onunla kurumlaşmıştır ve o başkandır, diğeri ise onun unsurlardır ve o, onların tek hakimidir¹².'

Sir James Hales'in fazlasıyla ani ölümüyle başlayan bu garip tartışmada Brown J. intiharın sadece Tanrıya ve Doğaya karşı olmakla kalmayıp aynı zamanda Krala karşı da bir suç olduğunu söyleyerek bunu, '(çünkü) o başkan olarak mistik üyelerinden

¹⁰ *Lancaster Dükü davası* (1561), Plowden, 212; *Willion v. Berkley* (1559), *Ibid.* 223; *Sir Thomas Wroth Davası* (1573), *Ibid.* 452.

¹¹ Plowden, p. 213.

¹² Plowden, p. 234.

birini kaybetmiş oluyor'¹³ şeklinde açıklıyordu. Ancak çoğunlukla hukuk tarihinin dışında kalan nedenlerle bu düşünce arka plana düştü. Kral 'iki vücuduyla'başbaşa kaldı; biri doğal, diğeri doğal olmayan. Bu son kişilik hakkında çok az şey söyleyebiliriz ama 'siyasidir', 'siyasi'ne anlama geliyorsa.

Bu arada tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole) kavramı, mümkünse, rahibin kilise topraklarıyla ilişkisini açıklamak için oluşturulmuştu. Daha sonra Coke geldi ve ustalıkla gelecek çağlarda Kişilerin durumunu belirledi. Bunlar doğal veya yapay olabilirler. Krallar ve rahipler, Tanrı tarafından değil insan politikasıyla yaratılan yapay kişilerdir, tek kişiden oluşan kamu tüzel kişiliklerdir (corporation sole)¹⁴.

Rahipleri, çok kişili tüzel kişilikler toplamına dahil etme girişiminin başarısız olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir rahip öldüğü zaman toprakların mülkiyeti ile ilgili belirsizlik ortaya çıkıyor. Kral ile aynı oyunu oynamaya çalışmak bana daha da sonuçsuz ve sonsuz derecede zararlı görünüyor. Öncelikle bu teorici edenler tarafından bile hiçbir zaman mantıklı bir şekilde formüle edilmemiştir. Bize Kral'ın iki 'kişi'olduğu öğretiliyor. Ancak bunun sonucu sadece onun 'iki gövdesi've 'iki gücü'olduğu ama 'sadece bir kişi'olduğunun öğretilmesi oluyor¹⁵. İki kişiliğin herhangi bir şekilde gerçek ve kalıcı olarak bölünmesi doğal olarak 'lanetli bir görüşe'götürecektir. Bu da iğrenç ve nefret uyandıran sonuçlar doğuracaktır. Bu görüş sadakatin sadece tek kişiden oluşan kamu tüzel kişiliği (corporation sole) olması gerektiği, ölümlü insana ise sadakat gerekmediğidir¹⁶. İkincisi ölümsüz, asla küçük yaşta olmayan, her yerde hazır ve nazır, hatasız (Blackstone böyle söylüyor ¹⁷) ve yanlış düşünmeyen krallar konusundaki sözlere dalıyoruz ve bu sözler zararsız değildir. Kinglake'in Crimea'sını okuyanlar aralarında Britanya ordusunun kumandasını paylaşan 'iki kralın'öğretici ve eğlendirici hikayesini unutmamışlardır: 'kişisel kral've 'anayasal rakibi'. Ancak üçüncü olarak iki kral veya iki kişi teorisi inatçı bir şekilde hukuk ilmi alanında işe yaramayı inatla reddeder.

Bunun en azından kralın, kral olarak elinde bulundurduğu topraklarla, bir insan olarak elinde bulundurduğu topraklar ara-

13 Ibid. 261.

14 Co. Lit. 2a, 250a; *Sutton's Hospital Davası* (1612), 10 Rep. 26b.

15 *Calvin Davası* (1608), 7 Rep. 10a.

16 Ib. 11a, b.

17 1 Comm. 246.

sında bir ayrıma götüreceğini ve kralın hazinesinde bulunan para ile cebinde bulunan para arasında hukuki bir ayrıma neden olacağını düşünebilirdik. Böyle bir şey olmamıştı. Her şey yasalarla çok yavaş ve hantal bir şekilde gerçekleşmiştir. Kralın, topraklarının kendisinden ayrılamaz olduğunun ilan edilmesinin ardından III. George, Parlamento'ya giderek 'Majestelerinin tebasından herhangi bir kişiden'¹⁸ esirgenmeyen hakların kendisine esirgendiği gerekçesiyle kral olarak değil, bir insan olarak bir miktar toprak sahibi olmasına izin verilmesini istedi. Krala 'özel mülkler'sağlamak için Kraliçe Victoria dönemine kadar uzanan bir dizi mevzuata ihtiyaç duyuldu. 1862 tarihli bir yasada 'Kuşkulu olsa da'denilmektedir¹⁹. 1873 tarihli bir başka yasada ise 'Kuşkulu olabilse de'denilmektedir²⁰. Bir insandan iki kişilik çıkartmaya çalıştığımız zaman veya bir kişiliğe iki vücut sunmaya çalıştığımız takdirde birçok şey kuşkulu olabilir.

Ortaçağlarda krala yönelik tamamen doğal bakış, bugün Tahtın mirasçısına intikali olarak adlandırdığımız şeyin korkunç sonuçlarında çok açık bir şekilde görülmektedir. Ancak bu, atalarımıza yetkilerinin birçoğunu yargıçlara ve diğerlerine devretmiş bir kişinin ölümü gibi geliyordu. Devreden ölümü sonucunda devir sona eriyordu. Bütün davalar durdurulmakla kalmıyor, aynı zamanda baştan başlatılmak zorunda kalıyorlardı. Krala hem ölümsüz hem de ölümlü birer vücut veren cümlelerin eklenmesiyle, hukukun bu bölümünün değiştirilebileceğini düşünebiliriz. Ancak, hayır. Eski ilkelerin sonuçları yasalardan birer birer çıkarılmalıdır²¹. Kraliçe Victoria'nın saltanatının başında 'Tahtın intikalinde kralın imzasına bağlı bütün askeri görevlendirmelerin yenilenmesi gereği nedeniyle büyük olumsuzlukların ortaya çıktığı'keşfedilmiştir²². Tahtın intikalinde, Devletin bütün çarklarının durduğunu hatta tersine döndüğünü gördüğümüz zaman kralın asla ölmeyeceğini söylemek boş bir jest olarak ortaya çıkıyor.

Fakat en kötüsü, hukukumuzda kişiliği resmen ya da açıklıkla tanımlanmayan bir kişiliği hukuki açıdan ele almak zorunda kalmamızdır. Devlet, Ulus, Topluluk ya da Kamu veya birtakım buna benzer varlıklar olmadan edemeyiz ama yaptığımızı iddia ettiğimiz şey de budur. Kraliçe Elizabeth'in - bir Pren-

18 39 & 40 Geo. III, c. 88.

19 25 & 26 Vict. 37.

20 36 & 37 Vict. c. 61.

21 1 Edw. VI, işleme başlar.

22 7 Will. IV & 1 Vict. c. 31.

ses'ten ziyade – Prensimiz olduğu günlerde, kalemi, İngilizcesi *İngiliz Milletler Topluluğu* anlamına gelen Latince *De Republica Anglorum* başlıklı bir yazı yazabiliyordu: Prens ve Cumhuriyet kavramları henüz uyuşmaz sayılmıyordu. Bundan az sonra Guy Fawkes ve arkadaşlarının oluşturduğu 'Statute Book' isimli grup, Majesteyi çürütmek üzere 'tüm Devlet ve Milletler Topluluğunu'devirme girişiminde bulundu²³. 1623'te Maliye Bakanlığı 'uzak sınırlamaların' cumhuriyete'getirdiği elverişsiz durumlardan söz edebiliyordu²⁴. Ancak bunun ardından gelen büyük tartışma, bizi iki kullanışlı sözcükten mahrum etti. 'Cumhuriyet' ve 'Milletler Topluluğu'tabirleri kralsızlık ve dolayısıyla hıyaneti ima ediyordu. 'Devlet'ise sonradan gelen bir terimdi – ama 1600'den sonrasına kadar az biliniyordu – ve siyasal düşüncede hakim olmuş olmasına ve nadiren kanunların önsözlerine girebilmiş olmasına rağmen, İngiliz kanun kitaplarında yer alması yavaş oldu. Blackstone'un Yorumlarında Devlet tabiri neredeyse hiç geçmez²⁵. 'Halkın'var olduğu ve 'Halkın hürriyetlerinin'Kralın yetkilerinin'üstünde yer alması gerektiği doğrudu ancak tam da Kralın Halkın bir parçası olmaması nedeniyle Halk bir Devlet ya da Milletler Topluluğu olamıyordu.

Ancak 'Kamu'(Publick) terimi işe yarayabilirdi. Onsekizinci yüzyıl Statute Book kitabında bu Kamunun işlerini izleyenler bu sözcüğün ilk hecesinin düşmüş olduğunu söyleme ihtiyacı hissedebilirlerdi. 1715 ayaklanmasının ardından Parlamento belli hainlerin gayrimenkullerinin 'Kamu yararına kullanılmak'üzere Krala tevdi edileceğini ilan etti²⁶. Bunun, kralın sahip olduğu toprakların bir kısmının *gelirinin tahsis edilmesi (cestui que trust)* anlamında 'Kamu'teriminin ilk ortaya çıkışı olup olmadığını bilmiyorum ama erken örneklerden biri olduğu kesin. Bunun ardından, tek kişiden oluşan kraliyet kamu tüzel kişiliğinin (corporation sole) ilginç özelliklerini ortaya koyan eğlenceli bir küçük hikayeye geliyoruz. Yakalanan hainlerden biri de Lord Derwentwater idi ve başında bulunduğu Langley baronluğunun sakinleri, kralları öldüğünde bir para cezası ödemeye alışkınlardı. Ben böyle bir adetin İngiltere dışında daha yaygın olduğunu düşünüyorum. 1738 tarihli bir resmi yazı, anılan malların, 'kanun nazariyesinde hiçbir zaman yitmeyen siyasi yetkisi dahilinde

23 3 Jac. I, c. 2, pr.

24 *Child v. Baylie*, Palm. 335, 336.

25 "Devlet tehlikesi büyük olduğunda" (1,135) gibi ibareler nadiren kullanılır.

26 1 Geo. I, stat. 2, c. 50. Bu Kamuyu, bir anayol tahsis edilen Kamudan (quilibet de populo) ayırmamız gerekiyor.

Majestelerine ve onun mirasçı ve haleflerine bırakıldığı hükme bağlamış olmakla birlikte şimdiki Majestenin (ki halkı için Tanrı ona uzun ömürler versin) ya da kendisini takip edecek herhangi bir Kral ya da Kraliçenin ölümü halinde anılan mallar üzerinde meskun bulunanların söz konusu bu para cezalarını yine ödemek durumunda olup olmayacağı hususunun kuşkuya yol açabileceğini belirtmiştir. O halde 'ölen Kral ya da Kraliçenin siyasi güç olarak değil sadece özel bir kişi olarak kabul edilmeleri halinde'sakinlerin daha önce ödedikleri para cezasını yine ödeme-leri gerekecekti²⁷. Yani bu yapay kişi, siyasi güç olarak kral, Kamunun *mutemedi* (*cestui que trust*) olarak, itimat edilenin yararı için zaman zaman ölmüş kabul edilmeliydi.

Ancak üzerinde konuştuğumuz 'Kamu'(the Publick) idi ve 'Kamunun'(the Publick) ön plana çıkmasının ilk olarak Ulusal Borç ile bağlantılı olarak gerçekleştiğini düşünüyorum. Doğallığından hafif arınmış bir kral tarafından bizim için çok şey yapılabilecek olmakla birlikte, o da gerekli her şeyi yapamayabilirdi. Maliye Bakanlığını kapatıp altın rezervlerini tüketen seleflerinden biri nedeniyle kralımız iyi bir borçlanıcı durumunda değil. Bu yüzden Kamunun, (the Publick) onun (Kralın) yerini alması gerekiyordu. Para 'Majestelerine avans verilebilirdi'ancak Kamunun (the Publick) bu borcu üstlenmesi gerekiyordu. Bu fikrin kanun kitabının dışında tutulması imkansızdı. 1786 Kanunu, 'Madem ki, Kamu (the Publick) Doğu Hindistan Şirketi'ne dört milyon küsur tutarında bir meblağ borçludur'diyordu²⁸.

Ulusal Borcu üstlenen Kamu (the Publick) nedir? Bu sorudan kaçmaya çalışırız. Bu borcu, bir şahsın borcu olarak değil, taahhüt edilmiş veya ipotek edilmiş bir Konsolide Fon üzerine yüklenmiş bir meblağ olarak görmeye çalışırız. Bu doğaldır, çünkü bir ulusal borcun başlangıcını, kralın para alıp itfasını spesifik bir vergiye bağladığı günlere kadar izlediğimizde; belki alacaklısını o vergiyi tahsil etme görevine tayin ederek kendi alacağını kendisinin ödemesine imkan verdiğini bile görebiliriz. Yıllık ödemelerin, Toplu Fon, Genel Fon, Güney Denizi Fonu ve benzerlerine yüklendiği uzun bir geçiş dönemi olmuştur. Şimdi Konsolide Fonumuz var; ama en ahlaksız 'nesnelleştirme'(veya Dr. James Ward'un deyimiyle 'somutlaştırma') bile Fonu hukuk ilmi için bir 'şey'haline zor getirir. Bir yandan Devlet Tahvillerini elinde bulunduranların, mevcut vergilerin kaldırılması ve yeni

27 11 Geo. II, c. 30, pr. and s. 1.

28 26 Geo. III, c. 62.

vergiler konulması halinde en ufak bir itiraz hakları olduğunu düşünemezken, diğer yandan mevcut vergilerin borçların faizlerini ödemeye yetmemesi halinde yeni vergilerin konulması gerekeceğini düşünebiliriz. Ayrıca, 'bir Parlamento Kararını güvenliğinden', bu Karar, taahhüt edilebilecek, kâr getirici bir şey gibi söz ederiz. Veya 'Hükümeti' bir borçlu olarak sunarız. Ama Hükümetin ne olduğunu sorabiliriz. Tabii ki bu, Bakanların oluşturduğu heyet değildir, Parlamento ile karşılaştırılabilecek olan Hükümet değildir. Benim konuşmalarımın Bankaların Yıllık Ödemeleri etkilemeyeceğini düşünmek beni mutlu ediyor ama bana öyle geliyor ki milli borç, "kişisel emniyetten" söz ederken kullandığımız gevşek anlam dışında "teminat altında bir borç" değildir ve borç verenin, başında Kralın bulunduğu, "Hükümet" ve Parlamantonun organlarını oluşturduğu dürüst ve ödeme gücüne sahip bir toplum dürüstlük ve ödenme gücünden başka güveneceği hiçbir şey yoktur.

Bahanelerimizden biri kralı tüzel kişiliği olmayan gruplar için *mutemet (vel quasi)* tayin etmek olmuştur. Başka bir bahane ise, Kral veya Kraliçenin yerine yavaş yavaş "Tahtı" koymak olmuştur. Şimdi, farklı çağlarda tahtın kullanımını uzun bir makalenin konusu olabilir - Şu anda Kulede yatan ve evladiyelik eşyaların niteliklerini paylaşan (öyle söylenen²⁹) bir menkul kıymet. Ama bence, Tahtın alışılmış ve tam bir açıklıkla kişileştirilmesi - özellikle Tahtın eylemlerinin isnat edilmesi - çoğu kişinin sandığından daha modern bir olgudur. Bana öyle geliyor ki, Sir William Anson'ın 'Taht'diye yazdığı durumların en az yarısında Blackstone 'Kral'diye yazardı. Ancak, tam bir hassaslıkla davranılırsa, 'Taht', sadece Kralın bir başka adı olarak kullanılmadığı sürece, hukukumuzda tanınan şahıslar arasında bulunmaz. Taht bu isimle, hiçbir zaman dava açmaz, takibat yapmaz, müzekkere veya imtiyazname yazmaz. Resmi kayıtlar nezdinde bu işlerin tamamını yapan Kral ya da Kraliçedir. 'Tahtın' belli bir örgütlü topluluğun isimlerinden biri haline geldiği süreci durdurabilecek olsam bile bunu yapmazdım ama bu arada bu terim çok yakın ilişkili olmakla birlikte üç veya dört farklı anlamda kullanılmaktadır. Lord Penzance, 'Tahtın bir soyutlama oldu-

29 Co. Lit. 18b.

ğunu hepimiz biliriz'demiştir³⁰. Ben, bunu bildiğimden bile o kadar emin değilim³¹.

Tahtın çok sık bir şekilde bastırılmış veya kısmen tanınmış bir tüzel kişilik toplama olduğu varsayımı, hakimlerin modern konular üzerinde serbest bir şekilde akıl yürüttükleri ve eski teorilerin baskısını hissetmedikleri zamanlarda kullandıkları dili dikkatle incelemeye başladığımızda hemen aklımıza gelir. Örneğin, ünlü bir görüş açıklamasında, Genel Posta Müdürü'nden (Postmaster-General) veya bir savaş gemisi kaptanından emri altındakilerin ihmallerinin hesabının neden bir özel hukuk davasında sorulamayacağını açıklayan Blackburn J.'ye kulak verelim. 'Bu davalarda hükümetin efendi, davalının ise sadece bir hizmetkar olduğuna karar verildi... Bu tür davalarda verilen tek karar, kamunun (*the public*) çalışanlarının sorumluluğunun başka herhangi bir efendinin hizmetkarlarından daha fazla olmadığıydı ancak efendi olan kamuya (*the public*) karşı bir başvuru ise dava yoluyla olamazdı³². O halde, burada Hükümet ve Kamu tanımlanmıştır veya biri, diğerinin organı veya ajanıdır. Ancak Genel Posta Müdürü (Postmaster-General) veya savaş gemisi kaptanı, elbette Taht'ın hizmetkariydi ama yine de iki efendiye hizmet etmiyordu. 1887 tarihli bir kanunda, "Devlet'in daimi memuru", "Majestelerinin daimi memuru" ve "Tahtın daimi memuru" ifadelerinin aynı anlamda olduğu bildirilir'denilmektedir³³. Şimdi Kral Edward'ın Devlet olmadığı açık olduğuna göre (XIV. Louis'nin öyle olmasına rağmen), Devlet'in 'Majesteleri'olduğunu düşünmeye kanuni iznimiz var gibi görünüyor. Bu karışıklıktan çıkış yolu, egemen kralımızın bir 'tek kişiden oluşan kamu tüzel kişilik'(corporation sole) değil çok karmaşık ve yüksek örgütlülük düzeyinde 'birçok kişiden (gerçekten çok kişiden) oluşan tüzel kişiliğin'başkanı olduğu gerçeğini algılamaktır. Bu kamu tüzel kişiliği bir Taht olarak adlandırmakta sakınca görmüyorum. Ama daha iyi bir sözcük kanun kitabına sonradan girmiştir. Bu kelime Milletler Topluluğudur (Commonwealth).

Kral, ulusal borç için tatmin edici bir borçlu olabilseydi bile İngiltere'nin yayılması olarak anılan süreçte yeni bazı sorular ortaya çıkacaktı; çünkü koloniler kendi kamu borçlarıyla birlikte

³⁰ *Dixon v. London Small Arms Co.* (1876), L.R. 1 App. Cas. 632, at 652.

³¹ Krala "özel mülklerine" malik olma yetkisi veren Kanunlar resmi olarak "Taht özel mülkleri" altında sınıflandırılırdı. Taht bahçe partileri vermedikçe kelimenin bu anlamını savunmak oldukça zor.

³² *Mersey Docks Trustees v. Gibbs* (1866), L.R. 1 H.L. 93, 111.

³³ Pensions (Colonial Service) Act, 1887, 50 & 51 Vict. c. 13, s. 8.

ortaya çıktılar. Bu noktada bizim için üç koloninin antikite ve canlılık özellikleri nedeniyle istisnai bir önemde olduğunu unutmamamız gerekir. Massachusetts, Rhode Island ve Connecticut, yeterli miktarda bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan kelimelerden oluşan bir ana sözleşme (charter: imtiyaz) ile usulüne uygun kurulmuş tüzel kişiliklerdir. Ayrıca, kralın Norwich şehrinin veya Doğu Hindistan Şirketi'nin tüzel kişiliklerinin üyesi olduğu kadar Rhode Island'ın tüzel kişiliğinin üyesi olmadığını ve Connecticut Valisinin kralın vekili olduğu kadar İngiltere Merkez Bankası Başkanı'nın da vekili olduğunu kaydedebiliriz. Ama bir kraliyet valisi olduğu yerlerde ve resmen kurulmuş bir tüzel kişilik bulunmayan yerlerde bile borç para alma ve borç sözleşmesi yapma kabiliyeti olan bir 'özne' vardı. En azından 1709 gibi erken bir tarihte bile, ve daha önce ne zaman olduğunu bilmiyorum, kredi mektupları şu biçimde yazılıyordu: -

'New York Kolonisi'nin işbu hamiline yazılı kredi mektubu parayla aynı değere sahip olacak ve bu Koloni'nin Hazinesi tarafından bir süre için bütün kamu ödemelerinde, Hazinedeki herhangi bir fon için ve herhangi bir zamanda böyle kabul edilecektir. New York, 1 Kasım 1709, Koloni Vali Vekili, Konsey ve Genel Meclis adına³⁴.'

1714'te New York Valisi, Konsey ve Genel Meclisi, 'Koloninin borçları olarak bazı borç ve para meblağlarının ödenmesi ve tasfiye edilmesi hakkında' uzun bir Kanun geçirdi. Kanunun önsözünde, Koloninin bazı borçlarının 'Majestelerinin ve Kraliyet ailesinden seleflerinin, İngiltere Kral ve Kraliçelerinin, buradaki Valiliğin saygıdeğer ve gerekli olduğu kadar desteklenmesi için, yukarıda adı geçen sadık tebaalarının verdikleri gelirler' Valilerin yerinde kullanmamaları ve bol keseden harcamaları nedeniyle ödenmediği belirtiliyordu. Önsözde, 'Adalet tam olarak uygulandığı takdirde, Koloni, adı geçen taleplerin birçoğunu hiçbir şekilde ödemek zorunda değildir'deniyordu; ancak 'Kamuya güveni yeniden sağlamak için' ödenmeleri gerekiyordu³⁵. Burada adalet tam olarak uygulandığı takdirde bile para ödemek zorunda olan bir Koloni vardır. Büyük kolonilerin yaptıklarını küçük koloniler de yapmışlardır. 1697'de Montserrat'ta 'Majestelerinin Adasının Kamu Borcunu ödemek için bir Resim veya Vergi koymak için' bir Yasa çıkarılmıştı.

³⁴ Act of 12th Nov. 1709 (8 Anne).

³⁵ Act of 1714 (13 Anne).

Koloni Meclisleri, İngiltere Parlamentosu'nu taklit etti. 'Majestelerine'para tedarikini onayladılar; ama tedarik ettikleri bu paraları geri de aldılar. Eski sayılabilecek tarihlerden ve hâlâ Britanya İmparatorluğu'nun parçası olan yerlerden gelen Koloni Yasaları, verilen her para için bir de vakıf oluşturulmasına çok dikkat edildiğini görebiliriz. Örneğin, Bermuda adalarında, 1698'de bir para cezası koyulduğunda yarısı ihbarcıya verilmiş, 'kalanını ise Majesteleri, Mirasçı ve Haleflerine, bu Adaların Hükümetine destek ve bundan doğacak masraflarda kullanılmak üzere'verilmişti³⁶. Eğer, 'Majesteleri [William ve Mary'ye] ait olan ve bu Adaların Valilerinin eskiden oturduğu eski ev ve mutfak'satıldığı takdirde parası 'Adaların Kamusal Kullanımı (Publick Uses) için Kamu Stok ve Gelir İdaresine ödenecek ve bu ödeme Vali, Konsey ve Meclis'in bir Komitesi'nin emriyle yapılacaktır³⁷. Atalarından gelen bir cumhuriyetçilik geleneği bulunmayan bazı kolonilerde, Krala verilmesi oylanarak onaylanan paranın harcamasının kontrolünde Meclislerin, Avam Kamarası'nın çok gerisinde olmadığı görülecektir diye düşünüyorum. Jamaika Meclisi, 1753'te aldığı kararda, 'Hükümetin hizmetleri ve zorunlu ihtiyaçları için para sağlamak ve tahsis etmek ve uygun görürlerse bu parayı alacak ve kullanacak kişi veya kişileri tayin etmek, Halkın Temsilcilerinin doğal ve kuşkusuz hakkıdır ve bu Meclis belirtilen hakkı, Majestelerine hizmet ve Halkın çıkarına en yararlı olduğunu düşündüğü bir şekilde kullanmıştır ve bundan sonra da öyle kullanacaktır'denilmiştir. Kolonilerin birçoğunda veya çoğunluğunda hazine yetkilisi Vali tarafından değil, Meclisin çıkardığı bir Kanunla bazen de sadece Temsilciler Meclisinin bir kararıyla atanıyordu. Finans konusunda (şu andaki bizim deyimimizle) 'sorumlu hükümet'veya (bazı modern Amerikalıların deyimiyile) 'yasamanın yürütmenin kendi işlemlerine el atma eğilimi'bir İngiliz kolonisinde yeni bir şey değildi³⁸.

Günümüzde Koloninin bir tüzel kişi olduğu kabul edilmiyor. Tüzel kişi oldukları kuşku götürmeyen üç koloni, kendi yolunda

³⁶ Acto of 11th Nov. 1698.İngiliz Parlementosunun Kanunları (e.g. 6 Geo II, c. 13, s. 3) kralın kullanımına "aynı şekilde geri alınan, koloni ve plantasyon hükümetini desteklemek için uygulanan" bir ceza verir. Bakınız Palfrey, New England, vol. IV, p. 302. Anlaşılan James Otis Masschuset'te ilk ortaya koyduğunda bu tür maddeleri aşan bir şeydi.

³⁷ Act of 29th Sept. 1693.

³⁸ Mr E.B. Green'in Taşra Valiliği (Provincial Governer) konusundaki çok ilginç kitabına bakınız, Harvard Tarih Serisi; özellikle pp. 177ff. Jamaika kararları, p. 172.

gitti ve hukukçular tarafından unutuldu. James L.J, bir konuşmasında, Yeni Zelanda'nın Vali ve Hükümetinden bir tüzel kişi olarak söz etmenin kendisine dili yanlış kullanmak gibi geldiğini söylemişti³⁹. Öyle olsun, ben, bir 'Vali'veya bir 'Hükümetin'tüzel kişilik kazandığını görmek istemem. Ama - sadece sözle değil gerçekten - Yeni Zelanda Kolonisinin bir kişi olduğu varsayımını önleyebilir miyiz? Mahkeme huzuruna gelen bir vakada bir yanda 'Yeni Zelanda Kolonisi yerine ve hesabına Majesteleri Kraliçe'ile ikinci taraf olarak, 'Yeni Zelanda Hükümeti'nin İngiltere'deki genel acentası Bay Featherston', üçüncü taraf olarak da Sloman & Co. arasında yapıldığı söylenen göçmen gönderilmesi için bir sözleşme vardı. Bugün, 'yerine ve hesabına'sözcüklerini bir hukuki belgede gördüğümüz zaman genel olarak bunların ardından bir kişinin isminin gelmesini bekleriz ve bu vakada da böyle olması gerektiğini düşünmekten kendimi alamıyorum. Şu sonuca varıyorum ki, kolonilerden bazıları kendilerine karşı çıkanları, kraliyete ait olsa da eski bir yol olan hak dilekçesi yolunu izlemek zorunda bırakma politikasını terk etmişlerdi. Avustralya'daki bir davada 'Koloni Hükümeti aleyhine'bir talepte bulunulan bir davada savunma için bir 'tayin edilmiş avukat'atama aracının tamamen tatmin edici olduğunu belki düşüneyiz çünkü gerçek tarafların (Örneğin Koloni veya Devlet gibi) mevcut olduğu davalarda 'tayin edilmiş taraflara'ihtiyaç yoktur⁴⁰. Ama 'Tahta'karşı dava açıldığını⁴¹ ve hataları için hesap verdiğini⁴² görmek yararlı bir deneyimdir. Yargı Komitesine davalarını gönderen bölge daraltılmış değilse oldukça çok sayıda eski hurafe yargılanacaktır.

Britanya'nın 1867 tarihli Kuzey Amerika Kanununda cesur sözcükler vardır⁴³. 'Kanada Birlik içerisinde mevcut her İlin borçları ve yükümlülükleri için yükümlü olacaktır... Ontario ve Quebec Kanada'ya karşı birlikte yükümlü olacaklardır... Dördüncü cetvelde sayılan varlıklar... Ontario ile Quebec'in ortak mülkiyeti olacaktır. Nova Scotia, Kanada'ya karşı yükümlü olacaktır. New Brunswick, Kanada'ya karşı yükümlü olacaktır... Çeşitli İller, kendi kamu mülkiyetlerine sahip olmaya devam edeceklerdir. New Brunswick, kereste vergileri koyma hakkını Kanada'dan alacaktır... Kanada'ya veya herhangi bir İle ait kamu

39 *Sloman v. Government of New Zealand* (1876), 1 C.P.D. 563, 565-566.

40 *Farnell v. Bowman* (1887), 12 App. Cas. 643 (N.S. Wales).

41 *Hettihewage Siman Appu v. Kraliçe'nin Avukatı* (1884), 9. App. Cas. 571 (Ceylon).

42 *A.-G. of the Straits Settlement v. Wemyss* (1888), 13 App. Cas. 192 (Penag).

43 30 Vict. c. 3, ss. 110-125.

mülkleri vergiye tabi olmayacaktır...'Bu, devlet adamlarının, kanun kitaplarının ve günlük hayatının dilidir. Ama daha sonra ortaya kafasındaki teorilerle hukukçu çıkar ve Taht veya Majesteleri olarak adlandırdığı şeyin içine bir mutlak yararlanma hakkı koyarak işe başlar. 'Bu kanunları yorumlarken, her zaman göz önünde bulundurulmalıdır ki, kamu toprakları ve tebaası, Dominyon veya bir İlin "mülkü" veya bunlara "ait" olarak tanımlandığı her yerde, bu ifadeler sadece yararlanma hakkı veya gelirleri Dominyon veya İle tahsis edilmiş olduğu anlamına gelir veya bazı durumlarda aynı zamanda yasamanın kontrolüne tabidir ve toprağın kendisi "Tahta" tahsis edilmiştir⁴⁴.'Bu yüzden, Tahta, Kanada 'için' ve 'adına'tahsis edilmiş topraklarla Quebec, Ontario veya British Columbia 'için' veya 'adına'verilmiş topraklar arasında; ve 'Tahta Dominyon tarafından temsil edilmek üzere tahsis edilmiş'topraklar ile 'Tahta bir İl tarafından temsil edilmek üzere tahsis edilmiş topraklar'arasında ayırım yapmalıyız. Anlaşıldığı kadarıyla 'Kanada' veya 'Nova Scotia'Tahtın varlıklarının *intifa hakkına* sahip ve aynı zamanda Tahtın temsilcisi olacak kadar bir kişi olarak kabul edilmektedir ancak mutlak bir yararlanma hakkına sahip olacak kadar kişi sayılmamaktadır. Bu, komik bir karmaşadır ve Tahtın bir hukuki faraziye olduğunda ısrar edersek daha da komik hale gelir.

'[Hindistan] Dışişleri Bakanlığı sözleşmelerle ve açtığı veya kendisine karşı açılan davalarla ilgili olarak bir tüzel kişi olmakla veya bir tüzel kişi ile aynı konumda olmakla birlikte mülk edinmek için bir tüzel kişilik değildir. Önceden East India Company tarafından iktisap edilmiş veya edilebilecek olan mülkler şimdi Taht tarafından iktisap edilmiştir⁴⁵.'O halde, mülkü olmayan ve herhangi bir mülk edinemeyecek olan Bir Numaralı Kişiye dava açıyoruz ki, İki Numaralı Kişinin sahip olduğu mülkün bir parçasını alabilelim. Bu garip bir sonuçtur; ama bu iki Kişinin ne kadar yüce olsalar da kurgusal olduklarına gerçekten inanıyorsak de belki şaşırıp kalmamız gereken bir sonuçtur⁴⁶.

⁴⁴ *St. Catherine's Milling and Lumber Co. v. The Queen* (1888), 14 App. Cas. 46. esp. p. 56; *A.-G. of Brit. Columbia v. A.-G. Of Canada*, 14 App. Cas. 295; *A.-G. of Ontario v. Mercer* (1883), 8 App. Cas. 767; *A.-G. of Canada v. As.-G. of Ontario, Quebec, Nova Scotia* [1898] A.C. 700.

⁴⁵ Ilbert, *Government of India* (3rd. ed. 1915), p. 196.

⁴⁶ *Mecliste Hindistan Devleti sekretaryası'nda* (1880), 15 Ch. D. 1, 8 James L.J.'nin söylediği gibi 'Mecliste Hindistan Devleti sekretaryası hukuk yönünden ne öyle bir kişi ne de politik bir vücut yoktur.' Anlaşılan onun bakışına göre 'Hindistan Hükümeti' dava açabilen ve dava edilebilen sadece

Bir Amerikan bilimsel incelemesinde aşağıdaki pasajı görünce şaşırıyoruz:

'Birleşik Devletler'in her eyaleti, organize siyaset yetkileri açısından, bu terimin tam anlamı olmasa da bir tüzel kişi değildir ancak bir tüzel kişinin esas özelliklerinden birçoğuna sahiptir: Aynı bir isim, sınırsız veraset, özel haklar, dava açma hakkı ve benzerleri. Ancak, terimin hukuk biliminde kullanıldığı şekliyle tüzel kişiler ise, Devletleri kapsamaz ama sadece varlık ve güçlerini Devlete borçlu olan ve yasama organı üzerinden hareket eden türev oluşumları kapsar. Ancak tüzel kişiler gibi Devlet de sözleşmeler yapabildiğine ve haksızlıklardan zarar görebildiğine göre bu nedenle ve açık bir hüküm olmaksızın, haklarını korumak ve yaralarını sarmak için tüzel kişi unvanıyla yaptığı faaliyetlerini sürdürebilir⁴⁷.'

Bu pasajda tartışmalı bir teoriye işaret eden bazı cümleler bulunuyor. Ancak, esas nokta Amerikan Devletinin en azından, tam da bir tüzel kişi gibi olduğunu söyleyebiliriz: Özel hakları, dava açma hakkı ve benzerleri vardır. Bu, bana İngiliz hukukunun doğal olarak varacağı sonuç da bu gibi görünüyordu ama o deli rahip yolundan çıkarmasaydı. Bu fikirde mirasa dayalı krallıkla uyumsuz hiçbir şey yoktur. 'Kral ve tebaası birlikte tüzel kişiliği oluştururlar ve o onlarla, onlar da onunla tüzel kişi oluşturmuşlardır ve o baştır ve onlar da azalardır⁴⁸.'

'Yeni Güney Galler, Victoria, Güney Avustralya, Queensland ve Tazmania halkları tevazu ile Kadir-i Mutlak Tanrının inayetine sığınarak, bölünmez bir Federal Milletler Topluluğu içinde, Büyük Britanya ve İrlanda'nın Birleşik Krallığı'nın Tahtı altında birleşmeyi kabul etmelerinde' umutsuzluğa kapılacak bir şey yoktur. Connecticut ve Rhode Island için kullanılan eski sözcüklerin eksikliğini hissedebiliriz: 'Gerçekte ve adıyla bir tüzel ve siyasi kişilik'; ama 'Federal bir Milletler Topluluğu içinde Avustralya Milletler Topluluğu adı altında birleşmiş' ifadesi bunların yerine fazlasıyla tutar gibi görünüyor⁴⁹. Siyasi bir kişilik ise başka bir siyasi kişiliğin azası olabilir.

bir isim. Fakat bu sadece 'Hindistan Hükümetinin' gerçek veya kurgusal bir insan yapmaya etki eder. [Lordlar Kamarasına nihai itiraz raporu (1882), 7 App. Cas. 619, bu başlıkta yeni bir şey eklemeyiz.]

47 Dillon, *Municipal Corporations*, ed. 4. section 31.

48 Willion v. Berkley (1559), Plowden, p. 234.

49 63 & 64 Vict. c. 12.

Ama, genişleyen bir İmparatorluktan veya daha doğrusu Milletler Topluluğundan, zayıf bir tek kişiden oluşan tüzel kişi (corporation sole) düşüncesine geri dönmemiz gerekiyor ve bunun kök salıp salmadığını, gelişip gelişmediğini ve bize herhangi bir yararı olup olmadığını sorgulayabiliriz.

Ondokuzuncu yüzyılın başlarında ikiden fazla dini olmayan tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole) var mıydı? Coke, Londra Şehrinin mabeyincisini Kral'la eşleştiriyordu⁵⁰. Ama tek kişiden oluşan kamu tüzel kişiler (corporation sole) sınıfı yavaş büyüyordu ve bu bana, bu fikrin kısır ve yararsız olduğunun kesin bir kanıtı gibi geliyor. Ama bazı örnekleri kaçırmış olma ihtimalim çok yüksek⁵¹, ama şimdilik Genel Posta Müdürü listesinde üçüncü sırayı talep edeceğim. 1840'ta Genel Posta Müdürü ve halefleri, Posta Ofisinin hizmetleri için toprak intikal ve kiralamaları ile miras mallarını tutma ve alma amacıyla 'tüzel kişi' yapılmıştı ve yapılmışlardı'. Tüzel kişiliği oluşturan Kanundan öğrenebiliriz ki, Genel Posta Müdürü'nün sadece bir birey olarak Taht için emanet olarak elinde toprak bulunduruyordu⁵². Bence bazı yeni tek kişiden oluşan kamu tüzel kişiler (corporation sole) oluşturulmasının esas sebeplerden biri, 'Tah-tımızın'az çok Kral ile birlikte tanımlanıyor olması nedeniyle Tahtı doğrudan ve basit bir şekilde kiracı yapmak zordu. Sosyal Yardımlar Haznedarı, 1853'te tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole) ilan edilmişti⁵³. 1855'te ise, Savaş Bakanlığının mühürlerinin de emanet edildiği Dışişleri Bakanına tek kişiden oluşan bir kamu tüzel kişisi (corporation sole) olma yetkisi verilmişti⁵⁴. Donanma Komutanlığı görevini yürüten Lord High Admiral makamında biri olsaydı, *aynı şekilde* belki o da tek kişiden oluşan bir kamu tüzel kişisi (corporation sole) olacaktı⁵⁵. Hazine Hukuk Müşaviri, 1876'da tek kişiden oluşan bir kamu tüzel kişisi (corporation sole) oldu ve bu tüzel kişilik 'her türlü gerçek ve kişisel mülk edinebiliyordu'⁵⁶. Bütün bunlar - ve Ticaret Kurulu ve Tarım Kurulu gibi Kurullar hakkında söylenecek

50 *Fulwood's Davası* (1591), 4 Rep. 64b.

51 Kararları Kayıt memuru (The Master of the Rolls) (ancak, tarihi olarak dini bozulmadan bütünüyle muaf değildir), görevi gereği arazileri elinde tuttuğu için bir tek kişiden oluşan tüzel kişiliğe (corporation sole) benzemez. 12 Car. II, c. 36; 20 Geo. II, c. 34 (Sir J. Jekyll kiralık mallarını kendi adına bir kayyımaya teslim etmişti).

52 3 & 4 Vict. c. 96, s. 67 [şimdi 8 Ed. VII, c. 48, s. 45].

53 16 & 17 Vict. c. 137, s. 47.

54 18 & 19 Vict. c. 117, s. 2.

55 27 & 28 Vict. C. 57, s. 9.

56 39 & 40 Vict. c. 18, s. 1.

başka şeyler de var – şimdiye kadar var olmuş en büyük tüzel ve siyasal kişiliğin kişiliğini inkar etmek için yakışık almayan bir çaba gibi görünüyor. Ayrıca her şeyden sonra, bu aracın işini görüp görmediğini sormamız gerekiyor. Doğru, taht hiçbir zaman boş değildi, çünkü krallık feragat ve miras yoluyla başkasına geçiyordu. Ama, bildiğimiz kadarıyla Hazine Hukuk Müşaviri hiçbir zaman ölmeyen bir kişi değil. Genel Posta Müdürü öldüğünde sayısı posta ofisinin mülkiyeti ne oluyor? Kilise analojisini sürdürürsek – ki bu tek analogidir – mülkiyetin muallakta kalmasına izin vermemiz gerekecektir çünkü sonuçta, tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole) ölümlü bir insandır⁵⁷.

Bir tutuklunun 'Genel Posta Müdürü'nün'mülkü olan bir mektubu çalmakla suçlandığını düşünün ve o anda Genel Posta Müdürü bulunmadığını söyleyerek itiraz ettiğini varsayın, susturulabilir; ama bunun nedeni Genel Posta Müdürü'nün tek kişiden oluşan bir kamu tüzel kişisi (corporation sole) olması değil, bir kanunun yeterince açık bir şekilde suçlamanın doğru olduğunu söylemesidir⁵⁸. Devlet bir kişi olarak görülmediği sürece, ya Kralın ismini affedilmez bir şekilde serbestçe kullanılmasına izin vermemiz ya da zahmete katlanarak, suç becerisinin geçebileceği boşlukları kapatmamız gerekiyor. Kritik bir soru, o anda Genel Posta Müdürü olan kişinin, Genel Posta Müdürü'nün mallarını çalmakla suçlanıp suçlanamayacağı olacaktır⁵⁹ veya Hazine Hukuk Müşavirinin (Solicitor of the Treasury), Hazinesinin Hukuk Müşaviri (Treasury's Solicitor) olan kişiye dava açıp açamayacağı da sorulabilir. Bu sorular olumlu cevaplandırılmadığı sürece, tek kişiden oluşan kamu tüzel kişilerinin (corporation sole) bir şahıs ve doğal bir insanın da bir başkasını olduğunu söyleme hakkımız yoktur⁶⁰.

Genel hukukun, merkezi hükümetin bu memurunun *imtiyazlarından* ayrı olarak, makam sahipleri sınıfına tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole) niteliğini verdiği tek örnek biliyorum. Bu istisnai durum, sulh hakimlerinin (clerks of the peace) örneğidir⁶¹. 1858'de yapılan bu düzenleme uygundu

57 Bakınız 16 *Law Quarterly Review*, (1900), p. 352.

58 7 Will. IV & 1 Vict. c. 36, s. 40 [Şimdi 8 Ed. VII, c. 48, s. 73; 5 & 6 Geo. V. c. 90, s. 9].

59 [The Indictments Act, 1915 (5 & 6 Geo. V, c. 90) Sched. 1, 5, 6, muhtemelen problemi çözmemiştir.]

60 Bakınız 16 *Law Quarterly Review* (1900), p. 355.

61 21 & 22 Vict. c. 92 [Statute Law Revision Act tarafından yürürlükten kaldırılmıştır, 1892]. Fakat bu Kanun tek kişiden oluşan kamu tüzel kişisi (corporation sole) terimini kullanmaz.

çünkü sulh hakimlerini bir tüzel kişi olarak geçmişte görmedik ve şimdi de böyle görmüyoruz. Ama 1888 Kanunu ile kasabaların işleri modern bir sisteme oturtulunca, çok kişiden oluşan bir tüzel kişi, tek kişiden oluşan bir kamu tüzel kişisinin (corporation sole) yerini aldı ve sulh hakimlerine verilen yetkiler kasaba konseyine verildi. Tek kişiden oluşan kamu tüzel kişilerinin (corporation sole) belirlenmiş olan kaderleri de böyledir⁶².

62 51 & 52 Vict. c. 41, s. 64. Her kamu saymanının tüzel kişiliği hakkında gizemli bir dil kullanmayı gerekli görmüyoruz. Fakat böyle bir sayman öldüğünde, kamu hesabının olduğu bankadaki alacak bakiyesi "onun yasal temsilcisinin herhangi bir şekilde kontrolü altında" değildir. Bakınız 29 & 30 Vict. c. 39, s. 18.